

УДК 621.757

М.І. Пилипець, д. т. н., проф., О.М. Пилипець, к.т.н., доцент
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПОВЕРХНЕВОГО ШАРУ НАВИТИХ ЗАГОТОВОК

M. Pylypets, Dr., Prof., O. Pylypets, Ph.D., Assoc. Prof.
**RESEARCH THE MECHANICAL PROPERTIES OF THE WINDING BLANKS
SURFACE LAYER**

Виготовлення заготовок навиванням на оправу металевих стрічок приводить до пластичного деформування поверхневих шарів заготовки і зміни її фізико-механічних властивостей. При цьому змінюється велика кількість характеристик, основними з яких є: характеристики опору пластичній деформації (межі міцності і текучості, твердість і мікротвердість); форма і орієнтування зерен, тріщини усередині зерен і між зернами; густина матеріалу; втомна міцність і зносостійкість.

Підвищення властивостей міцності і твердості металу при його пластичному деформуванні забезпечується наклепом [1]. Хоча пластичне деформування поверхневого шару може характеризуватися багатьма показниками, частіше розглядають два самих узагальнених і порівняно легко визначуваних: ступінь наклепу N і глибину шару, що наклепується h_c .

$$N = \frac{H_1 - H}{H} 100\%, \quad (1)$$

де H_1 — мікротвердість, зміряна на поверхні; H — мікротвердість початкового металу.

Наклеп досліджували методом вимірювання мікротвердості на мікрошліфах. Наклеп при навиванні металевих стрічок визначається нормальними і дотичними навантаженнями на поверхні притискного ролика, швидкістю деформації і температурою в зоні навивання. На наклеп поверхневого шару впливають елементи режиму навивання [2], геометричні параметри оправки і формувального ролика, властивості матеріалів ролика і деталі, змашування зони навивання та ін.

Досліджено вплив швидкості навивання на наклеп поверхневого шару, аналізуючи його, відмічено наступне:

- швидкість навивання впливає на швидкість пластичного деформування поверхневого шару. З підвищенням швидкості деформування зростають межі міцності при розтягуванні і межі текучості оброблюваного матеріалу;
- від зміни швидкості навивання змінюється тривалість контакту формувального ролика з поверхнею заготовки. При більшій швидкості навивання полоса проходить через зону контакту, не одержавши того наклепу, який вона могла б одержати при більш тривалому контакті;
- швидкість навивання змінює температуру поверхневого шару і характеристики пластичності ψ і δ матеріалу деталі при цих температурах. Для багатьох конструкційних матеріалів в деякому діапазоні температур спостерігається провал пластичності, що виражається в зниженні відносного видовження δ і поперечного звуження ψ , що в результаті приводить до появи тріщин на зовнішній крайці заготовки.

При підвищенні швидкості навивання від 5 м/хв. до 8 м/хв. такі чинники, як зниження пластичності (відносне видовження і поперечне звуження); підвищення

густини дислокацій, концентрація дислокацій біля ліній зсуву; пружні спотворення кристалічних ґраток; зміна форми і орієнтування зерен; тріщини усередині зерен і між зернами та інші знижують наклеп. При подальшому підвищенні швидкості навивання (9 м/хв. – 15 м/хв.) ряд чинників: концентрація дислокацій біля ліній зсуву; пружні спотворення кристалічних ґраток; зміна форми і орієнтування зерен; що сприяли в першому діапазоні швидкостей зниженню наклепу, припиняють свою дію, і починається дія чинників: зниження густини матеріалу; зміна втомної міцності і зносостійкості, що сприяють підвищенню наклепу. Чинники підвищення густини дислокацій і концентрація дислокацій біля ліній зсуву а також зміна втомної міцності і зносостійкості під час переходу швидкості навивання через оптимальне значення (14м/хв. -15 м/хв.) змінюють свою дію на наклеп поверхневого шару, оскільки швидкість, відповідна мінімуму коефіцієнта тертя на поверхні формуючого ролика, і температура максимального нагрівання приблизно співпадають з оптимальною температурою контакту. Отже, підвищення швидкості навивання вище за оптимальну повинне приводити до збільшення наклепу.

З підвищенням швидкості навивання при виготовленні деталей із сталі 45 ступінь наклепу спочатку знижується, досягає мінімуму при деякому значенні швидкості навивання, а потім підвищуються. Мінімум глибини і ступені наклепу для всіх методів навивання однаковий. Мінімальний наклеп обробленої поверхні при оптимальних швидкостях навивання підвищує ресурс і експлуатаційну надійність деталей з нержавіючих сталей і жароміцних стопів. Мінімальний наклеп підтверджується результатами досліджень. Глибина наклепаного шару у всіх випадках, на 10 - 50 мкм більше глибини пластичної деформації, отриманої методом вимірювання мікротвердості. Метод визначення наклепу шляхом вимірювання мікротвердості не забезпечує необхідної точності, але загальні закономірності, одержані як методом вимірювання мікротвердості, так і іншими методами, повністю співпадають.

Глибина і ступінь наклепу визначаються середньою температурою контакту, а швидкість навивання і подача виступають головним чином як температурні чинники. При навиванні з постійною швидкістю залежність (1) може мати різний характер, що визначається температурою в зоні навивання. Наприклад, при роботі на порівняно низькій швидкості (5м/хв.), до 30% при збільшенні подачі температура навивання підвищується, глибина і ступінь наклепу знижуються, коефіцієнт тертя ролика до поверхні заготовки при цьому зменшується. При роботі на середній швидкості (18 м/хв) ці залежності досягають максимальних значень.

Таким чином можна зробити наступні висновки:

1. Параметри наклепу поверхневого шару навитої заготовки знаходяться в тісному взаємозв'язку з інтенсивністю адгезійної взаємодії матеріалів ролика і заготовки та коефіцієнтом тертя між роликом і поверхнею заготовки.

2. При роботі на швидкостях навивання, відповідних мінімуму коефіцієнта тертя забезпечуються одночасно як найменша інтенсивність спрацювання ролика так і найменша глибина і ступінь наклепу обробленої поверхні.

Література.

1. Пилипець М. Зміцнення спіралей шнеків технологічними методами./ М.Пилипець, О. Лясота, Ю. Ковальчук, Матеріали XXI наукової конференції ТНТУ імені Івана Пулюя, Тернопіль, - 2019, С. 28-29.

2. Пилипець М. І. Оптимізація режимів обтискування різі методом геометричного програмування./ М.І. Пилипець, О.М. Лясота, П.В. Босюк - Вісник СевНТУ, №129, Севастополь, - 2012, С. 179-182.